

УДК 373.2/3.091.4Корчак+37.013.73

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.3.11>**Іванова Наталія Володимирівна**

доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
просп. Волі, 36, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0003-0922-2171

Ковальчук Ірина Леонідівна

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичної,
світоглядної освіти та інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради
просп. Волі, 36, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0003-2165-5367

КОНЦЕПТ ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ В ДУХОВНО-ОНТОЛОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНУША КОРЧАКА: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АНАЛІЗ

Актуальність проблеми. У статті досліджується концепт дитиноцентризму педагогічної системи Януша Корчака через призму філософсько освітнього аналізу. Потреба переосмислення гуманістичних ідей минулого зорієнтована на формування особистості, її автономії, моральної зрілості та вміння жити в суспільстві непередбачуваних викликів, нівеляції духовних цінностей, військових загроз існуванню людства. Януш Корчак у своїй духовно-онтологічній концепції позиціонує дитину як самодостатню духовну самість, наділену правом на повагу, свободу думки, самовираження і любов.

Метою дослідження є необхідність розкриття сутності дитиноцентризму в духовно-онтологічній спадщині Януша Корчака; аналіз філософсько освітнього підґрунтя його системи гуманістичних цінностей в контексті сучасних освітніх рефлексій.

Теоретико-методологічними основами дослідження є герменевтичний та діалектичний методи, історико-порівняльний та аксіологічний підходи до вивчення проблеми існування людини, а саме – дитини, її виховання та розвитку в епоху глобалізаційних та технократичних викликів.

Результати дослідження. Концепт дитиноцентризму в духовно-онтологічній спадщині Януша Корчака набуває характеру морального імперативу, де ставлення до дитини суспільства є мірилом високої духовності, людяності та індикатором його духовного здоров'я. Формування нової освітньої парадигми передбачає переосмислення історико-культурної та педагогічної спадщини педагогів минулого як ціннісно-орієнтаційної, духовно-онтологічної траєкторії для побудови суспільства знань, мислячого і ментально здорового соціуму. Суб'єктність дитини сучасного суспільства базується на визнанні і повазі до її індивідуальності; на духовній єдності із сім'єю та її родоводом, традиціях народу; на життєтворчій енергії рідної землі як топосу існування та формування національної ідентичності майбутнього громадянина. Сутність поняття дитиноцентризму зреалізовано у педагогічній діяльності Януша Корчака через феномени любові, поваги, довіри, емпатійної єдності душі дорослого і дитини. Філософія життєтворчості Януша Корчака не обмежується рамками освітньої парадигми,

її унікальність – у всеосяжній любові до дитини, а в даному, конкретному випадку – ціною власного самозречення життя.

Ключові слова: освітня парадигма, дитиноцентризм, Януш Корчак, педагогіка духовної єдності, філософія любові, кохання, особистість, філософія дитинства, цінності, цінності освіти, мораль, суспільство знань.

Вступ. Глобальні соціокультурні трансформації, військові агресії, технократичні виклики стають причиною розмивання і нівеляції освітніх орієнтирів, парадигмальних концепцій і стратегій. Це зумовлює необхідність переосмислення традиційних освітніх технологій, підходів щодо виховання і розвитку дитини, її початкової та позанавчальної діяльності. В контексті сучасної філософії освіти виникає потреба дедалі глибше занурюватися в проблему вивчення внутрішнього світу дитини, її творчого самовираження.

В даному контексті духовно-просвітницька, гуманістично-філософська спадщина Януша Корчака (Генріха Гольдшміда) – видатного польського педагога, філософа, письменника, лікаря є джерелом для вивчення і осмислення проблеми моральної відповідальності дорослого (педагога, вихователя батьків, соціуму) перед дитиною. Представлена Янушем Корчаком ідея дитиноцентризму виходить за межі освітньо-педагогічної концепції та перетворюється на цілісну філософсько-етичну систему, яка будується на сердечній довірі, партнерстві, емпатії та повазі до внутрішнього світу дитини. Такий підхід відкриває можливості осмислення філософсько-освітніх основ педагогіки, орієнтованої на особистісний розвиток, етику спільного існування та толерантність.

Мета і завдання дослідження полягають в розкритті сутності філософсько-освітніх засад дитиноцентризму у духовно-онтологічній спадщині Януша Корчака; у визначенні гуманістичних, ціннісно-орієнтаційних векторів його педагогічної, творчої діяльності та їхньої значимості для формування сучасної освітньої парадигми.

Відповідно до поставленої мети в статті передбачено виконання конкретних і взаємообумовлених завдань: проаналізувати філософсько-освітню сутність ідеї дитиноцентризму; окреслити зміст основних принципів духовно-онтологічної педагогіки любові, довіри і поваги до дитини Януша Корчака; актуалізувати духовно-онтологічні смисли концепції дитиноцентризму Януша Корчака як ефективної освітньої теорії та методології для науки і практики сучасної філософії освіти.

Методи дослідження: герменевтичний та діалектичний методи сприяли інтерпретації педагогічних та літературних текстів Януша Корчака, розкриттю діалектичних протиріч в процесі формування його власного, гуманістичного світогляду як проєкції внутрішнього світу дитини; історико-педагогічний аналіз дозволив визначити шляхи становлення концепції дитиноцентризму у життєтворчій та практичній діяльності Януша Корчака; аксіологічний підхід дозволив осмислити концепт дитиноцентризму як ціннісної духовно-онтологічної основи теорії і практики філософії освіти.

Результати дослідження. Сучасна філософія освіти з моменту її виникнення нерозривно пов'язана з розробкою педагогічних та освітніх ідей, концептів та концепцій. Національна філософсько-освітня думка базується на педагогічних ідеях К. Ушинського, Г. Ващенка, С. Русової, Н. Лубенець, О. Дучимінської, А. Гендрихівської, А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших. Їхня історико-педагогічна спадщина є теоретико-методологічним базисом розвитку сучасної української філософсько-освітньої думки як сфери соціокультурної реальності.

Дослідники і розробники сучасної теорії та методології філософії освіти (В. Андрущенко, А. Богуш, Є. Борінштейн, А. Бичко, В. Ільїн, А. І. Кавалеров, М. Конох, В. Кремень, В. Лутай, М. Михальченко, М. Попович, М. Романенко та ін.) вважають, що досить важливою їх складовою є співвідношення в освіті традиційних та модерністських підходів. Адже наукове обґрунтування педагогічних концепцій минулого дозволило технологізувати практичний рівень сучасної освіти, що, в свою чергу, є домінуючою рисою ХХІ століття. Вивчення і впровадження в освітній простір цінностей любові і поваги до ближнього, до рідної землі і держави,

до творення соціокультурного середовища через призму власної гідності, сприйняття «іншого», у культивуванні ідеї гуманізму є наскрізною проблемою філософії освіти. Культура людської гідності (І. Бех, В. Мисько, В. Рибалка та інші) спрямовує педагогічну думку до усвідомлення ціннісно-сміслових основ людського буття, до розкриття її екзистенційної сутності, а отже, і сприяє формуванню гуманістичного світогляду [10].

Поняття дитиноцентризму є складовою ширшого поняття – людиноцентризму. Як зазначає А. Машталер, людиноцентризм – це термін, який визначає широкий спектр світоглядних інтерпретацій життєдіяльності людини – від тілесності й обдарованості до духовності, освіченості та моральності. Сукупність цих взаємопов'язаних, іноді суперечливих характеристик, утворює багатовимірну картину людського буття, яка постійно оновлюється та не має кінцевої межі пізнання [9, с. 54].

У педагогічному контексті, як підкреслює Т. Сорочан, вихідними положеннями людиноцентризму є повага, довіра й визнання автономії особистості кожного учасника освітнього процесу. Такий підхід передбачає посилення внутрішньої мотивації замість зовнішнього контролю, а також залучення вихованців і педагогів до спільного прийняття рішень, що забезпечує формування сприятливого соціально-психологічного клімату та сприяє розвитку відповідального ставлення до навчання і взаємодії [12].

Філософія людиноцентризму виступає методологічною основою дитиноцентризму, адже утверджує цінність людини як носія духовності, розуму та свободи, а філософія дитиноцентризму конкретизує ці принципи в освітньо-педагогічній площині, визнаючи дитину активним суб'єктом власного життя, здатним до саморозвитку, самопізнання й морального вибору. Таким чином, дитиноцентризм є логічним продовженням парадигми людиноцентризму, зорієнтованої на гармонійний розвиток особистості в умовах гуманістичного виховання.

У сучасному науковому дискурсі поняття «дитиноцентризм» розглядається як складне багатовимірне явище, що перебуває у процесі концептуального осмислення. Як зазначає О. Левченко, потреба переосмислення даного терміну є актуальною в контексті філософії освіти, психології, педагогіки, тому його можна розглядати як філософсько-освітній феномен, який відображає нові ціннісні орієнтири гуманістичного виховання [148].

Разом з тим, О. Квас трактує дитиноцентризм як динамічну концепцію розвитку дитинства, що формується під впливом соціокультурних умов і відображає зміну наукових підходів до вивчення дитини. Адже, переосмислення моделей дитинства неможливе без оновлення педагогічних концепцій, освітньої практики та методології їх дослідження [2, с. 14]. Таким чином, дитиноцентризм виступає не лише педагогічним принципом, а й індикатором соціокультурних трансформацій та усвідомленні ролі дитини в суспільстві.

З погляду В. Кременя – дитиноцентризм є інтегральним явищем, яке виникає на перетині кількох галузей знання – філософії освіти, педагогіки, психології, соціології тощо. Учений підкреслює, що його глобальний зміст визначається як засаднича умова формування гуманного, демократичного, людиноцентристського суспільства. На думку вченого, дитиноцентризм – це не лише методологічна, а й світоглядна основа сучасної освіти, адже організація освітнього процесу за цим принципом зможе бути «єдиним шляхом до щастя кожної людини» [5, с. 3]. Практична реалізація дитиноцентризму в освіті полягає у визнанні унікальності кожної дитини, у виявленні її сутнісних особистісних рис і створенні умов для розвитку відповідно до її індивідуальних здібностей [6, с. 11].

Подібної думки дотримуються Л. Ярославцева та К. Каліна, які визначають дитиноцентризм як педагогічний принцип, що надає дитині статус суб'єктності у вихованні, навчанні та розвитку. Метою такого підходу є формування в неї життєвої компетентності, здатності до самостійного пізнання, морального вибору та соціальної активності [13, с. 288].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що поняття «дитиноцентризм» у сучасній педагогічній науці постає не лише як методологічна категорія, але як і філософсько-освітній принцип, який містить потенціал для розбудови сучасної освітньої парадигми. Його сутність полягає у визнанні дитини унікальною особистістю, наділеною власним внутрішнім світом, правом

на самовираження, розвиток і щастя, що вимагає переосмислення цілей, змісту й технологій освіти в контексті цінностей гуманізму та людиноцентризму.

У світовому гуманістичному русі XX століття особливе місце посідає діяльність Януша Корчака (Генріка Гольдшміта), педагогічна концепція якого сформувалася під впливом ідей «нового виховання» та базується на підходах і принципах класичної гуманістичної педагогіки, а також на досягненнях природничих, антропологічних і соціально-економічних наук, що активно розвивалися на початку XX ст. [1].

Концепція дитиноцентризму Януша Корчака, як зауважує В. Кушнір, має глибоке філософське підґрунтя, засноване на визнанні самоцінності дитячої особистості. Януш Корчак утверджував дитину як суб'єкт власного життя, який здатний до морального вибору, самопізнання та відповідальності. Філософсько-освітній сенс дитиноцентризму Януша Корчака полягає у визнанні дитинства як повноцінного етапу людського буття, у якому розкривається духовна сутність людини. Відтак, виховання, за Янушем Корчаком, це не лише соціалізація, а й морально-етичний процес формування особистості, який передбачає співбуття, довіру та партнерство між дитиною і дорослим [7].

Таким чином, концепт дитиноцентризму Януша Корчака виступає духовно-онтологічним, гуманістичним принципом освіти, який поєднує індивідуальний розвиток зі становленням морально зрілої, свідомої особистості та громадянина демократичного суспільства [1, с. 15–17]. Світоглядні переконання та педагогічні погляди Януша Корчака ґрунтуються на засадах гуманістичної педагогіки, філософсько-освітнього осмислення потреб дитини, зокрема її природного прагнення до саморозвитку та самовдосконалення [1, с. 23].

Становлення ідеї дитиноцентризму у педагогічній спадщині Януша Корчака, як зазначає Й. Ольчак-Ронікер, відбувалося на основі накопичення власного життєвого досвіду та цілеспрямованої внутрішньої праці над собою. Адже з юних років Януш Корчак формував звичку до самоаналізу та самовиховання, яка згодом стала методологічною основою його педагогічних поглядів. Його щоденникові записи, зокрема «Щоденник», написаний у варшавському гетто, а також ранні твори, як-от «Сповідь метелика», засвідчують еволюцію його світогляду, процес пошуку власного «Я» і формування переконання про цінність внутрішнього світу дитини як самостійної особистості [10, с. 79].

У своїх публіцистичних та художніх працях Януш Корчак розкриває феномен дитини як активного суб'єкта власного розвитку, а не об'єкт зовнішнього впливу. Зокрема, у романі «Школа життя» (1907–1908) він презентує утопічну концепцію нової школи, побудованої на принципах саморозвитку, праці та активності дитини. Автор підкреслює, що справжнє виховання можливе лише тоді, коли педагог стає чутливим спостерігачем і наставником, тьютором, який не нав'язує, а супроводжує дитину в її пошуках і помилках.

Особливу увагу звертає В. Мисько на статтю Януша Корчака «Діти і виховання», у якій педагог розкриває місію виховання та моральної відповідальності людини перед майбутнім [9, с. 60]. Януш Корчак наголошує, що думки педагогів мають бути актуальними всюди – у домішках, на вулицях, у владних кабінетах, адже саме від дорослих залежить не лише доля дітей, а й духовне майбутнє суспільства. Він підкреслює, що кожне покоління несе відповідальність за моральну сутність і щастя тих, хто прийде після нас.

У філософсько-освітньому контексті ідеї Януша Корчака розкривають антропоцентричний погляд на світ людини як істоти, що формується у взаємодії зі світом природи, культури і власного «Я». Педагог стверджує, що людина не народжується ані злою, ані доброю, а стає такою під впливом виховання і життєвих обставин. Виховання, за Янушем Корчаком, це не лише співпраця батьків та школи, а цілісний процес, у якому беруть участь соціум, природа, культура і саме життя.

Перехід Януша Корчака від теоретичних міркувань до практичної педагогічної діяльності (1907–1908 рр.) став ключовим етапом у формуванні його дитиноцентричної педагогічної концепції. Саме у цей період, під час роботи в дитячих колоніях у Міхелувці та Вільгельмувці, педагог накопичив власний емпіричний досвід, що згодом став основою його літературно-педагогічної та духовно-онтологічної спадщини.

Зародження нового педагогічного мислення Януша Корчака відбувається тоді, коли він починає писати твори не тільки про дітей, а й для них. Так, твір «Мошки, Йоськи та Срулі» (1909), був присвячений єврейським дітям, а «Юзьки, Яськи та Франки» (1909) – польським. Його вихованці мали одну, найкращу національність – діти. У цих творах педагог демонструє глибоке розуміння дитячої психології та вибудовує систему взаємодії з дитиною на основі довіри, емпатії та рівності. Його педагогічний метод зреалізовується не через покарання, а через діалог і гумор, що в подальшому стає виразом поваги до дитини як до особистості.

В оповідці «Пузеня» («Bobo», 1914) Януш Корчак здійснює психологічний аналіз становлення немовляти, розкриваючи світ його переживань і труднощів пізнання світу. У творах «Нещасливий тиждень» і «Сповідь метелика» він показує внутрішній світ дитини й підлітка, їхню самотність, пошук сенсу життя та потребу у розумінні. Тут особливо помітне прагнення автора «зазирнути у світ дитини зсередини», що є проявом глибокого психологічного дитиноцентризму [3].

У творах «Як любити дитину» (1919), «Виховні моменти» (1919), «Право на повагу» (1929) ідея дитиноцентризму набуває цілісної філософсько-освітньої форми. Зокрема, у творі «Як любити дитину» Януш Корчак обґрунтовує принцип індивідуального підходу до кожної дитини, закликає бачити в ній унікальну особистість. «Виховні моменти» розкривають значення уважного спостереження, щирого слухання й поваги до дитячих емоцій. А у праці «Право на повагу» Януш Корчак формулює гуманістичний педагогічний маніфест, де визнає дитину рівноправним суб'єктом життя і моральної взаємодії.

Дитиноцентризм Януша Корчака проявляється в його вірі у самодостатність дитячого світу, у вимозі поваги до дитячої гідності, думки й почуттів. Його філософсько-освітня концепція ґрунтується на ідеї, що виховання має починатися не з влади дорослого над дитиною, а з партнерства, довіри й любові.

У романі «Король Матяш Перший», опублікованому в 1923 році, Януш Корчак за допомогою алегоричної казки моделює суспільство, в якому дитина отримує право висловлюватись і намагається побудувати справедливий світ. Головний герой уособлює прагнення дитини до самовираження.

Трагічно-екзистенційне звучання дитинства розкрито у творі «Король Матіуш на безлюдному острові», де головний герой позбавляється своїх ілюзій та через самотність і біль дізнається, що насправді означає людство. Острів перетворюється на метафору внутрішнього світу дитини, яка знайшла цінність життя та співчуття. В даному творі Януш Корчак відображає процес духовного дозрівання та здатності дитинства повертати людям моральність. В подальшому, філософська концепція дитиноцентризму була зреалізована в його творі «Коли я знову стану маленьким» (1925). Після «повернення в дитинство» дорослого створюється своєрідний діалог між двома внутрішніми світами людини – дорослим і дитячим. Це прагнення подолати відчуження, діалектичне поєднання досвіду і невинності. Твір постає як морально-онтологічний роздум про людську природу, де, щоб пізнати дитину, треба відчувати себе дитиною.

Останній твір, який Януш Корчак написав у Варшавському гетто – «Щоденник», де розкрита трагедія, екстремальний і просвітницький гуманізм, і в нелюдських умовах все ще є віра в дітей, гідність, любов чи страждання. У творі педагогічна етика переходить у подвиги духовної сили: письменник показує, що любити дитину – це не просто її жаліти та оберігати, а морально протистояти злу і насильству. Саме в «Щоденнику» дитиноцентризм знаходить своє найвище вираження у дитині як образі людськості, яку неможливо знищити. Трансформуючи моральні ідеї в духовно-онтологічну концепцію любові і поваги до дитини, педагогіка мислиться сферою духовної рівності та людської гідності. Педагогічним маніфестом Януша Корчака стає твір «Право дитини на повагу» (1929), де він стверджує, що повага до дитини є найвищою морально-етичною категорією, а доросла людина є морально відповідальним партнером, а не володарем душі дитини.

Висновки. Утвердження ідеї дитиноцентризму у творчості Януша Корчака еволюціонувало від художнього осмислення дитинства до філософського вчення, духовно-онтологічної концепції

феномену дитинства і дитини як особистості, яка має право на повагу, свободу, самовираження і любов. Мірилом духовної зрілості суспільства і соціуму є ставлення до дитини, повага до її внутрішнього світу. Уся педагогічна та літературна творчість Януша Корчака спрямована на утвердження духовної цінності дитинства, де дитина є носієм моральної істини, а виховання – це мистецтво любові і співчуття.

Розбудова сучасної освітньої парадигми потребує переосмислення історико-культурної спадщини педагогів минулого задля визначення духовно-онтологічних стратегій подальшого розвитку гуманітарних наук, і зокрема – філософії освіти.

Філософія життєтворчості Януша Корчака не може бути обмеженою науковими концепціями та парадигмами. Вчинковість його життя вражає екзистенційною категоричністю щодо утвердження основ існування людини і людства, адже ціною і платою за життя у великого педагога була найвища людська цінність – любов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діденко А. М. Виховна концепція Януша Корчака у контексті розвитку світової педагогіки кінця XIX – початку XX століття. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2015. Том 1. № 68. С. 20–24.
2. Квас О. В. Дитиноцентризм через призму сучасних гуманітарних досліджень. *Шлях освіти*. 2011. № 3. С. 14–18.
3. Корчак Я. Право на повагу : Вибрані твори / упор. І. Ковальчук ; пер. з пол. І. Ковальчук, Б. Матіяш, Р. Свято. Київ : Дух і літера, 2012. 328 с.
4. Корчак Я. Як любити дітей. Київ : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 208 с.
5. Кремень В. Дитиноцентризм – провідна лінія сучасної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2008. № 1–2 (80–81). С. 3–4.
6. Кремень В. Вища освіта в соціокультурних змінах сучасності. *Вища освіта України*. 2007. № 3. С. 9–13.
7. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Київ. 2004. 22 с.
8. Левченко О. Психологічна педагогіка: теоретико-методологічні підвалини культури педагога в парадигмальній тріаді «Культура – Людиноцентризм – Дитиноцентризм». URL: <https://docs.google.com/document/d/17k3YEAi92EZlnWP9nv7fSnSurUu1friXmvAe3dDtlEk/edit?pli=1#>
9. Машталер А. А. Людиноцентризм в контексті українського гуманізму Григорій Сковорода та Фетхуллах Гюлен: своєчасність традиції гуманізму / Матеріали конференції. Київ : Інформаційні системи, 2010. С. 54–57.
10. Мисько В. І. Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака. Автореф. дисер. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Дрогобич, 2017. 21 с.
11. Ольчак-Ронікер Й., Януш Корчак. Сторінками біографії : пер. з пол. / А. Павлишин. Київ : Дух і літера, 2012. 504 с.
12. Сорочан Т. М. Розвиток професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис. на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Сорочан Т. М.; Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2005. 472 с.
13. Ярославцева Л. Ідеї дитиноцентризму в теорії і практиці вітчизняної педагогіки на рубежі XIX–XX ст. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2013. № 13. Ч. 1. С. 289–296.

REFERENCES

1. Didenko A. M. (2015). Vychovna kontseptsiiia Yanusha Korchaka u konteksti rozvytku svi-tovoi pedahohiky kintsia KhIKh – pochatku KhKh stolittia [Janusz Korczak's educational concept in the context of the development of world pedagogy in the late 19th and early 20th centuries]. *Zbirnyk naukovykh prats "Pedahohichni nauky"*. Tom 1. № 68. S. 20–24 [in Ukrainian].

2. Kvas O.V. (2011). Dytynotsentryzm cherez pryzmu suchasnykh humanitarnykh doslidzhen [Childcentrism through the prism of modern humanitarian research]. *Shliakh osvity*, № 3. S. 14–18 [in Ukrainian].
3. Korchak Ya. (2012). Pravo na povahu : Vybrani tvory / upor. I. Kovalchuk ; per. z pol. I. Kovalchuk, B. Matiiash, R. Sviato. Kyiv : Dukh i litera, 328 s.
4. Korchak Ya. (2016). Yak liubyty ditei [How to love children]. Kyiv : Knyzhkovyi klub “Klub Simeinoho Dozvillia”, 208 s. [in Ukrainian].
5. Kremen V. (2008). Dytynotsentryzm – providna liniia suchasnoi osvity [Child-centrism is the leading line of modern education]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. № 1–2 (80–81). S. 3–4 [in Ukrainian].
6. Kremen V. (2007). Vyshcha osvita v sotsiokulturnykh zminakh suchasnosti [Higher education in the socio-cultural changes of modernity]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. № 3. S. 9–13 [in Ukrainian].
7. Kushnir V. M. (2004). Providni humanistychni idei tvorchoi spadshchyny Yanusha Korchaka u konteksti rozvytku vitchyznianoï pedahohichnoi dumky [Leading humanistic ideas of the creative heritage of Janusz Korczak in the context of the development of domestic pedagogical thought] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.01. Kyiv, 2004. 22 s. [in Ukrainian].
8. Levchenko O. Psykholohichna pedahohika: teoretyko-metodolohichni pidvalyny kultury pedahoha v paradyhmalnii triadi “Kultura – Liudynotsentryzm – Dytynotsentryzm” [Psychological pedagogy: theoretical and methodological foundations of the teacher’s culture in the paradigmatic triad “Culture – Humanocentrism – Childocentrism”]. Retrieved from: <https://docs.google.com/document/d/17k3YEAi92EZlnWP9nv7fSnSurUu1friXmvAe3dDtIEk/edit?pli=1#!> [in Ukrainian].
9. Mashtaler A. A (2010). Liudynotsentryzm v konteksti ukrainskoho humanizmu Hryhorii Skovoroda ta Fetkhullakh Hiulen: svoiechasnist tradytsii humanizmu [Humanocentrism in the context of Ukrainian humanism Hryhoriy Skovoroda and Fethullah Gülen: the timeliness of the tradition of humanism] / Materialy konferentsii. Kyiv : Informatsiini systemy, S. 54–57 [in Ukrainian].
9. Mysko V. I. (2017). Dytynotsentryzm u pedahohichnii spadshchyni Yanusha Korchaka [Child-centrism in the pedagogical legacy of Janusz Korczak]. Avtoref. dyser. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk. Drohobych, 21 s.
10. Olchak-Roniker Y. (2012). Yanush Korchak. Storinkamy biohrafii [Janusz Korczak. Through the pages of his biography] ; per. z pol. / A. Pavlyshyn. Kyiv : Dukh i litera, 504 s. [in Ukrainian].
11. Sorochan T. M. (2005). Rozvytok profesionalizmu upravlinskoï diïalnosti kerivnykiv zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv u systemi pisliadyplominoï pedahohichnoï osvity [Development of professionalism in the management activities of heads of general educational institutions in the system of postgraduate pedagogical education] : dys. na zdobuttia naukovoï stupenia doktora pedahohichnykh nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoï osvity / Sorochan T. M. ; Luhanskyi natsionalnyi pedahohichnyi un-t im. Tarasa Shevchenka. Luhansk, 472 s. [in Ukrainian].
12. Iaroslavtseva, L. (2013). Idei dytynotsentryzmu v teorii i praktytsi vitchyznianoï pedahohiky na rubezhi KhIKh-KhKh st. [Ideas of child-centrism in the theory and practice of domestic pedagogy at the turn of the 19 th and 20 th centuries]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. Pedahohichni nauky. № 13. Ch. 1. S. 289–296 [in Ukrainian].

Ivanova Nataliia Volodymyrivna

Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods
of Preschool Education,
Dean of the Faculty of Preschool Education and Musical Arts
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical Institute”
of the Volyn Regional Council
36, Voli ave., Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0922-2171

Kovalchuk Iryna Leonidivna

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Natural and Mathematical,
Worldview Education and Information Technologies

Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical Institute”
of the Volyn Regional Council
36, Voli ave., Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2165-5367

THE CONCEPT OF CHILD-CENTRISM IN THE SPIRITUAL-ONTOLOGICAL HERITAGE OF JANUSZ KORČAK: PHILOSOPHICAL-EDUCATIONAL ANALYSIS

The article explores the concept of child-centrism in Janusz Korczak's pedagogical system through the prism of philosophical and educational analysis. The need to rethink the humanistic ideas of the past is focused on the formation of the personality, its autonomy, moral maturity and the ability to live in a society of unpredictable challenges, the leveling of spiritual values, military threats to the existence of humanity. In his spiritual and ontological concept, Janusz Korczak positions the child as a self-sufficient spiritual self, endowed with the right to respect, freedom of thought, self-expression and love.

The purpose of the study is the need to reveal the essence of child-centrism in the spiritual and ontological heritage of Janusz Korczak; analysis of the philosophical and educational basis of his system of humanistic values in the context of modern educational reflections.

The theoretical and methodological foundations of the study are hermeneutic and dialectical methods, historical-comparative and axiological approaches to studying the problem of human existence, namely – a child, his upbringing and development in the era of globalization and technocratic challenges.

Research results. *The concept of child-centrism in the spiritual and ontological heritage of Janusz Korczak acquires the character of a moral imperative, where the attitude of society to the child is a measure of high spirituality, humanity and an indicator of its spiritual health. The formation of a new educational paradigm involves rethinking the historical-cultural and pedagogical heritage of teachers of the past as a value-orientation, spiritual-ontological trajectory for building a knowledge society, a thinking and mentally healthy society. The subjectivity of a child in modern society is based on recognition and respect for his individuality; on spiritual unity with the family and its lineage, traditions of the people; on the life-creating energy of the native land as a topos of existence and formation of the national identity of the future citizen. The essence of the concept of child-centrism is realized in the pedagogical activity of Janusz Korczak through the phenomena of love, respect, trust, empathic unity of the souls of an adult and a child. Janusz Korczak's philosophy of life-creating is not limited to the framework of the educational paradigm, its uniqueness lies in the comprehensive love for the child, and in this specific case – at the price of one's own self-denial of life.*

Key words: *educational paradigm, child-centeredness, Janusz Korczak, pedagogy of spiritual unity, philosophy of love, love, personality, philosophy of childhood, values, values of education, morality, knowledge society.*

Дата надходження статті: 10.07.2025

Дата прийняття статті: 28.07.2025

Опубліковано: 21.10.2025